

SO‘Z SEMANTIKASINING ASOSLARI

Zaynobiddinova Gulbahor Bahtiyorovna

Andijon Davlat Chet Tillari Instituti o‘qituvchisi

Annotatsiya. Bu maqolada semantikaning, yoki tilning ma'noni tahlil qilishning asosiy ko'nikmalarini, metodologiyasini va muhimiyatini tahlil qilinadi. Semantika, tilning ma'noni, ma'niy qatlam va o'zgaruvchanliklarini o'rganishda muhim bo'lgan ilmiy usuldir. Maqolada semantikaning ilmiy asoslarini ta'kidlanadi va o'qituvchilar, tadqiqotchilar yoki boshqa qiziqchilarga bu soha bo'yicha foydali bo'lishi maqsadida tuzilgan.

Kalit so'zlar. Semantika, ma'no, ma'noviy tuzilmalar, ma'ntiqiy qatlam, o'zgaruvchan ma'no tuzilmalari, kontekstual ma'noli tuzilmalar.

Аннотация. В этой статье анализируются основные навыки, методология и важность семантики или анализа значения языка. Семантика – научный метод, имеющий важное значение при изучении значения, смыслового слоя и вариаций языка. В статье освещаются научные основы семантики и она предназначена для преподавателей, исследователей и других лиц, интересующихся этой областью.

Ключевые слова: Семантика, значение, смысловые структуры, логический слой, переменные семантические структуры, контекстуальные смысловые структуры.

Abstract. This article analyzes the basic skills, methodology, and importance of semantics, or the analysis of the meaning of language. Semantics is a scientific method that is important in the study of meaning, semantic layers and variations of language. This article highlights the scientific foundations of semantics and is intended for teachers, researchers, and others interested in this field.

Key words: Semantics, meaning, semantic structures, logical layer, variable semantic structures, contextual semantic structures.

Semantika yunoncha so‘z bo‘lib bildiruvchi, ifodalovchi degan ma‘nolarni bildiradi. Semantika lingvistik ma'noni o'rganadi . Ma‘no nima ekanligini, so‘zlarning qanday ma‘no olishini, murakkab iboraning ma‘nosi uning qismlariga qanday bog‘liqligini tekshiradi. Ushbu jarayonning bir qismi sezgi va mos yozuvlar o'rtasidagi farqni o'z ichiga oladi . Sezgi ifoda bilan bog'liq bo'lgan g'oyalar va tushunchalar bilan beriladi, havola esa ifoda ishora qiladigan ob'ektdir. Semantika grammatik jihatdan to'g'ri jumalarni qanday yaratishni belgilaydigan qoidalarni o'rganadigan sintaksis va odamlarning muloqotda tildan qanday foydalanishini o'rganadigan pragmatikaga qarama-qarshidir .

Leksik semantika - so'z ma'nosini o'rganadigan semantika bo'limi . U so'zlarning bir yoki bir nechta ma'noga ega ekanligini va ular bir-biri bilan qanday leksik aloqada turishini tekshiradi . Frazaviy semantika gaplarning mazmunini kompozitsiyaviylik hodisasini yoki so‘zlarni tartibga solish orqali yangi ma‘nolar yaratishni o‘rganadi. Rasmiy semantika til va ma'no o'rtasidagi munosabatlarning aniq asoslarini ta'minlash uchun mantiq va matematikaga tayanadi . Kognitiv semantika ma'noni

psixologik nuqtai nazardan ko'rib chiqadi va til qobiliyati va dunyoni tushunish uchun ishlatiladigan kontseptual tuzilmalar o'rtasidagi yaqin aloqani nazarda tutadi. Semantikaning boshqa tarmoqlariga kontseptual semantika, hisoblash semantikasi va madaniy semantika kiradi.

Semantika lingvistik ma'noni o'rganadi. Bu ma'no nima ekanligini, so'zlar qanday ma'noga ega ekanligini, murakkab iboraning ma'nosi uning qismlari bilan qanday bog'liqligini tekshiradi. Ushbu jarayonning bir qismi sezgi va mezon o'rtasidagi farqni o'z ichiga oladi. Sezgi ifoda bilan bog'liq g'oyalar va tushunchalar bilan beriladi, havola esa ifoda ko'rsatadigan ob'ektdir. Semantika grammatik jihatdan to'g'ri jumalarni qanday yaratishni belgilaydigan qoidalarni o'rganadigan sintaksisga va odamlarning muloqotda tildan qanday foydalanishini o'rganadigan pragmatikaga ziddir. Leksik semantika-so'zning ma'nosini o'rganadigan semantika bo'limi. Bu so'zlarning bir yoki bir nechta ma'noga ega ekanligini va ularning bir-biri bilan qanday bog'liqligini tekshiradi. Frazelogik semantika so'zlarni tartibga solish orqali jumlar tarkibining kompozitsiyasi yoki yangi ma'nolarni yaratish fenomenini o'rganadi. Rasmiy semantika til va ma'no o'rtasidagi munosabatlarning aniq asosini ta'minlash uchun mantiq va matematikaga tayanadi. Kognitiv semantika ma'noni psixologik nuqtai nazardan ko'rib chiqadi va dunyoni tushunish uchun ishlatiladigan til qobiliyatlari va kontseptual tuzilmalar o'rtasidagi yaqin aloqani o'z ichiga oladi. Semantikaning boshqa sohalariga kontseptual semantika, hisoblash semantikasi va madaniy semantika kiradi.

Semantika, til va nutqni ma'noni tahlil qilishga bag'ishlangan ilmiy soha hisoblanadi. Bu sohada ma'noni o'rganish, so'zlar va iboralar orasidagi aloqalar, ma'niy o'zgaruvchanliklar, va ma'niy qatlam tahlillarini o'z ichiga oladi. Maqola quyidagi asosiy ko'nikmalarga ega bo'ladi. 1. Ma'no tahlili: Semantikada eng asosiy qonun - ma'no tahlili. So'z yoki ibora ma'nosini tahlil qilishda, bu qonun muhimdir. Ma'no tahlili odatda qarashli bir so'z yoki iboraning asosiy ma'nosini tushuntirib, undagi tafsilotlarni o'rganishni o'z ichiga oladi. 2. Ma'noli qatlam: Semantikada ma'noli qatlam so'zlar, iboralar yoki vaqtlar orasidagi aloqador ma'noga bog'lanishlarni o'rganishda foydalaniladi. Bu qonun ma'nolar orasidagi munosabatlarni tushuntirish va ma'no o'zgaruvchanliklarni aniqlashda yordam beradi. 3. O'zgaruvchan ma'noli tuzilmalar: O'zgaruvchan ma'noli tuzilmalar, so'zlar yoki iboralar ma'niy o'zgaruvchanliklarga ega bo'lganda qo'llaniladi. Semantika bu tuzilmalarni o'rganib, tilning o'zgaruvchan ma'noli xususiyatlarini tahlil etadi. 4. Kontekstual ma'noli tuzilmalar: Ma'noni mazmuni, muhit va holi ichida tushuntirishda ko'rsatilgan metod va prinsiplar. Kontekstual ma'noli tuzilmalar, so'z

yoki iboraning ma'nosini uning tafsilotlari va mazmuni bo'yicha tahlil qilishda muhimdir. 5. Semantik tahlilning amaliyoti: Semantika, ilmiyotga qanday tajribalar qo'shilishini va qanday semantik tahlilni amalga oshirishni tahlil qiladi. Amaliyotda semantik tahlil, til va nutqni o'rganishda muhim bo'lib, lingvistik tadqiqotlarni amalga oshirishda yordam beradi. Bu asosiy ko'nikmalar semantik tahlilni ilmiyotga o'rganishda va tilning ma'niy xususiyatlarini tushuntirishda yordam beradi. Semantika, insonlar o'rtasidagi ma'niy aloqalarni o'rganish va tushuntirishda katta muhim ahamiyatga ega bo'lib, ilmiy tadqiqotchilar, o'qituvchilar, va boshqa soha fahilariga yordam bera oladi.

Semantikaga quyidagilar kiradi:

1. **ma'no** bu so'zlar va tushunchalar o'rtasidagi munosabatdir.
2. **Belgilash** so'zning ma'nosini yoki shaxs yoki narsaning tabiatini aniqlik, aniqlik va aniqlik bilan aniqlashdir
3. Una **ma'no** kontekstlarga ko'ra so'zning har bir ma'nosi
4. Una **aniqlash** Bu tushuncha yoki atama yoki ibora yoki nutq diksiyasini tushunishni bir ma'noli va aniq tarzda ochib berishga harakat qiladigan taklif.
5. Un **semantik maydon** bir-biri bilan yaqin munosabatda bo'lgan so'zlar yoki iboralar to'plamidir. Masalan, olma, apelsin, pomidor, bodring... "o'simlik mevalari" deganda yagona semantik maydon hosil qiladi.
6. Termini semantik tahlil qilishda buni hisobga olish kerak **tillar** Shubhasiz, bir xil ob'ektni turli yo'llar bilan chaqirish mumkin, hatto uning ma'nosi bir xil bo'lsa ham.

Semantikaning ikkita asosiy turi mavjud:

- **sinxron semantika**: Belgilangan vaqt va joyda so'zlarning ma'nosini o'rganish.
- **diaxronik semantika**: So'z va iboralar ma'nosining vaqt o'tishi bilan evolyutsiyasi va vaqt o'tishi bilan sodir bo'lgan o'zgarishlarga asoslangan tadqiqot.

Leksik semantika Ba'zi umumiy ma'no xususiyatlariga ega bo'lgan turli so'zlar o'rtasidagi munosabatlarni o'rganadi, masalan:

1. **Monosemiya**: so'zlarning yagona ma'nosi. Fermer: erni ishlov berish yoki ishlov berish bilan shug'ullanadigan odam.
2. **Ko'p ma'nolilik**: So'zlar bir necha xil ma'noga ega bo'lishi mumkin. Kartoshka tuber yoki sifatsiz yoki nosozlikni anglatishi mumkin. Yoki har bir mamlakatda va har bir oshpazda pishirishning san'ati yoki maxsus usuli sifatida belgilangan oshxona. Uyda ovqat pishiriladigan xona yoki xona sifatida. Yoki pechka

yoki pechka va ba'zan pechka bilan ishlaydigan pechka vazifasini bajaradigan qurilma kabi. Siz ko'mir, gaz, elektr va boshqalar bilan isitishingiz mumkin.

3. **Omonimiya:** imlosi bir xil yoki talaffuzi bir xil bo'lgan so'zlarning turli ma'nolari. Sigir: hayvon va mashinaning tomi. Qimmat: biroz qimmat; yuz.

4. **Paronimiya:** juda o'xshash so'zlar, lekin ularning ma'nosi boshqacha: odam va elka, kako va koko va boshqalar.

5. **Sinonimiya:** so'zlar bir xil ma'noga ega bo'lganda, garchi ular juda boshqacha ko'rinsa ham, masalan, ta'lim va ta'lim.

6. **Antonimiya:** shirin dunyo va sho'r dunyo, sovuq va issiq kabi qarama-qarshi ma'nolar

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "Semantics" - John I. Saeed (Blackwell Publishing, 2009)
2. "Semantics: A Coursebook" - James R. Hurford, Brendan Heasley, and Michael B. Smith (Cambridge University Press, 2007)
3. "Semantics: An Introduction to Meaning in Language" - Kate Kearns (Cambridge University Press, 2000)
4. "Semantics: A Reader" - Steven Davis (Oxford University Press, 2004)
5. "Introduction to Semantics and Translation" - Peter Newmark (Prentice Hall, 1988)
6. Yuldasheva, D. (2022). Methodology for developing students' communicative competence in English (on the example of tourism directions). Science and innovation, 1(B7), 1498-1501.
7. Yuldasheva, D. (2021). PHILOSOPHY OF LIFE-AS A DRIVING FORCE. Theoretical & Applied Science, (6), 633-635.
8. Yuldasheva, D. A. (2021). Some essential trends in teaching second language vocabulary. Academic research in educational sciences, 2(6), 782- 786.
9. Yaziqavaya nominasiya: obshiy voprosi/ A.A. Ufimseva Ufimseva [i.dr.]; redcol.: B.A. Serebrennikov [i.dr.]. -M.: Nauka, 1977. -360 s.
10. Borbala Richter. First steps in theoretical and applied linguistics. -Budapest, 2006. 212p
11. Stepanov Y.S, Eldman D.I. Semiologicheskiy prinsip opisanya yazika Prinsipii opisan yayazikov mira. M., 1976.
12. Oxford Advanced Learner's dictionary. (2nd-9th ed.). (1963-2015). Oxford: Oxford University Press